

Present i futur del paper d'Espanya en l'àrea euromediterrània

Juan Prat¹

L'any 1995 el govern de l'expresident Felipe González va assolir, sens dubte, un dels seus majors èxits en l'àmbit de la política exterior: la Conferència de Barcelona. Aquell esdeveniment posava de manifest una cosa que en aquell moment era ja una realitat: que la Mediterrània és un escenari clau de l'acció exterior espanyola i europea. Amb la celebració d'aquella reunió, la comunitat euromediterrània es mostrava convençuda de la necessitat d'estendre ponts entre totes dues ribes.

En aquesta conferència, «els llavors 15 països de la UE i els altres 12 mediterranis del Magrib i Orient van armar un projecte regional complex i original, conegut com a Procés de Barcelona i destinat a promoure el desenvolupament i el diàleg en una de les regions del món que més ho necessiten i que més interessen a Europa». Així ho explicava recentment Andreu Claret, exdirector de l'Institut Europeu de la Mediterrània.

En el curs d'aquests anys, la UE ha patit profundes transformacions:

Per a Espanya, mantenir viva l'associació euromediterrània ha sigut una constant en la seua política exterior en tots els governs de la democràcia.

1. Juan Prat ha sigut ambaixador representant permanent d'Espanya en el Consell de l'Atlàntic Nord i en l'actualitat és ambaixador en missió especial per a Afers de la Mediterrània.

ha acollit nous membres i ha establert noves polítiques però per a Espanya, mantenir viva l'associació euromediterrània ha sigut una constant en la seua política exterior en tots els governs de la democràcia. Açò va ser ben palés l'any 2002, quan de nou sota la presidència espanyola de la UE, el govern de José María Aznar va relançar el Procés de Barcelona amb la reunió ministerial que va convocar, precisament, a València. El desafiament actual, tant per a la UE com per a Espanya, és donar un nou impuls a aquest diàleg

i adaptar-lo a la nova situació internacional. Es tracta de demostrar que els europeus som capaços d'aportar solucions pròpies i eficaces.

Avui, Europa està unida i compta amb una Política Exterior Comuna i amb una Política Europea de Seguretat i Defensa també comuna, en les quals s'emmarca la nostra política mediterrània plasmada en el Procés de Barcelona (PB), que sorgeix, alimentat i sostingut en tot moment per Espanya, com a expressió a escala regional del que ha de ser avui —a escala global— l'Aliança

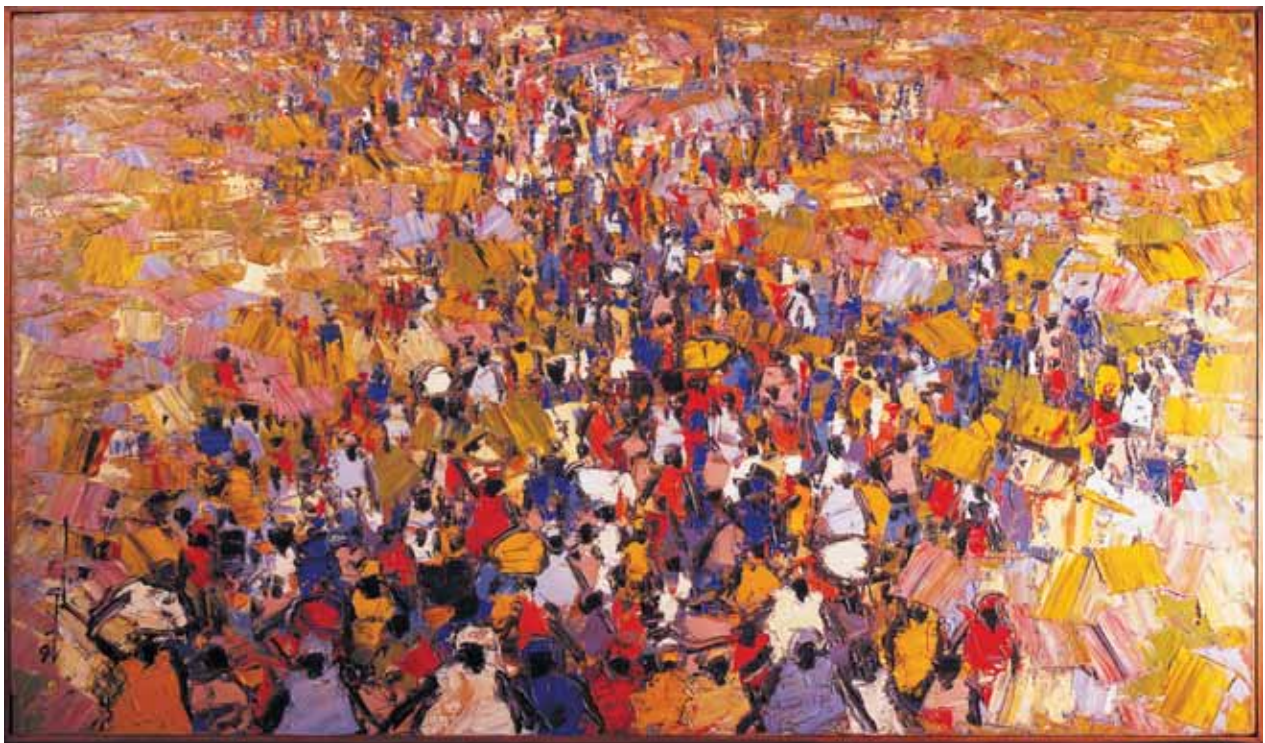
de Civilitzacions, que hem propugnat i que ara s'estructura en el context de les Nacions Unides.

És cert que el panorama actual en la Mediterrània encara és sumament complex. Per això, més que mai, és necessari el diàleg que sempre ha propiciat el PB. Espanya ha assumit en el Mare Nostrum el protagonisme i el lideratge d'aquestes relacions. Però és necessari un fort suport polític de part dels socis europeus. És indubtable que on veritablement podem jugar un paper rellevant, per la nostra proximitat geogràfica i la nostra vinculació històrica amb els països de la ribera sud, és en la tasca pedagògica i de comprensió recíproca que precisament pretén el Procés Euromediterrani.

El desafiament actual, tant per a la UE com per a Espanya, és donar un nou impuls a aquest diàleg i adaptar-lo a la nova situació internacional.

© Cedida per: UNESCO

© Cedida per: UNESCO

No és una exageració dir que si el PB no existira caldria inventar-lo. No es pot ni es deu infravalorar allò que s'ha assolit, encara que per a aquells més crítics, allò assolit no supose més que un percentatge molt reduït de les expectatives més optimistes. Avui podem dir que aquesta organització regional *sui generis* anomenada Associació o Partenariat Euromediterrani ja té carta de naturalesa. Fins i tot en llocs tan llunyans com la UCLA, als Estats Units, són citats i discutits els seus continguts com a model, criticable, però existent; com a «model» europeu, enfront d'altres «iniciatives» nord-americanes més recents dotades de menys mitjans materials però molt ben presentades davant l'opinió pública, com a més noves i eficaces, encara que de moment només se'n pot dir que «el valor se'ls suposa». Però, al marge d'una certa rivalitat entre aliats per veure qui pot fer millor les coses, és fonamental que, a pesar de les dificultats, dels contratemps, de

La falta de solució de la qüestió palestina ha sigut i és encara utilitzada per molts per a entrebancar els processos d'acostament.

les divisions, de l'empitjorament general de l'ambient en la regió d'Orient Mitjà, el Partenariat Euromediterrani es manté, i més important encara, tots volen mantenir-lo —els uns per «tornar a les essències» i els altres per millorar-lo i accelerar-lo. Però tots convençuts que cal aquest nivell d'integració regional (o subregional) per a encarar amb possibilitats d'èxit els reptes de la globalització, tant en l'àmbit econòmic, com en la lluita contra el terrorisme i els extremismes i en l'esfera política i cultural.

En efecte, ens trobem avui amb una gran àrea d'oportunitat de cooperació, i fins i tot d'integració, tant en els àmbits *soft* com *hard* de la seguretat en el sentit més ampli. Hi ha una enorme necessitat de cogestionar nous i importants desafiaments com els que plantegen, per exemple, els moviments incontrolats de masses, produïts per les dinàmiques demogràfiques oposades i l'enorme diferència econòmica.

Tot això caldrà encarar-ho a partir d'ara dins d'un nou esquema, el de la Política de Veïnatge, que no pot substituir la dimensió multilateral i regional mediterrània, però que sí que ha de ser aprofitada per a ascendir als països de la Mediterrània a la primera divisió de les prioritats de la UE, al costat dels nous veïns de l'est europeu. L'Associació Euromediterrània eixirà així enfortida per la major competència entre els països del sud, entre si i amb els de l'est, per a integrar-se més intensament en el mercat i la política europeus.

És evident que en aquests deu anys el PE ha contribuït en major o menor mesura a canviar les coses. Hi ha hagut, per exemple, a causa del ritme distint en l'aplicació dels acords d'associació i de les seues clàusules

de lliure comerç, una diferenciació creixent entre països, encara que subsisteixen, sens dubte, certes característiques comunes subregionals.

Coincidint amb el meu vell col·laborador i amic Marc Pierini, avui ambaixador delegat de la Comissió Europea a Tunís, observe com a teló de fons de tot el que hem apuntat, una sèrie d'aspectes i tendències en l'ajust euromediterrani actual que podrien resumir-se així:

1. La falta de solució de la qüestió palestina i la falta d'esperança que puga ser resolta a curt termini de manera justa i satisfactòria, ha sigut i és encara utilitzada per molts per a entrebancar els processos d'acostament i ha suposat, sens dubte, per al carrer àrab, un factor de ressentiment, odi i frustració cap a aquells qui mantenim, segons consideren, una actitud de doble moral amb Israel.

2. El creixement exponencial de l'amenaça terrorista, que afecta a tots igual i que té importants implicacions polítiques en la ribera sud, ja que obliga a adoptar mesures de seguretat que comporten el risc evident de paralitzar o alentir els moviments d'obertura política, cosa que al seu torn incideix en l'economia i en concret en un dels sectors més pujants, creador de llocs de treball i vector important de transformació social: el turisme.

3. El clam creixent en les societats àrabs per una major participació i obertura de la vida política, com a

El creixement exponencial de l'amenaça terrorista té importants implicacions polítiques en la ribera sud, ja que obliga a adoptar mesures de seguretat que comporten el risc evident de paralitzar o alentir els moviments d'obertura política.

conseqüència d'un major grau d'educació, de l'aparició d'una incipient classe mitjana i les facilitats d'accés als mitjans audiovisuals (televisió i Internet), que provoca tensions internes —més o menys ocultes— amb les oligarquies dominants.

4. L'auge a tot arreu, amb diferents formes o intensitats de l'anomenat islam polític, enfront de l'aparent fracàs dels partits laics tradicionals i els moviments nacionalistes àrabs, que és una font creixent d'inestabilitat i nerviosisme en els àmbits polítics oficials.

5. La recent explosió dels moviments migratoris descontrolats en la regió, bé provinents del Sahel cap a la costa líbia, o bé de l'Àfrica central i occidental cap a Algèria, el Marroc i Mauritània, avui organitzada en un veritable tràfic de persones en mans de bandes organitzades que s'aprofiten de la «falta de control en origen» i connectades amb elements inevitablement corruptes de les forces de seguretat en la regió, cosa que constitueix una nova i singular amenaça. És, a més, un factor d'inestabilitat que comença a afectar seriosament els països de trànsit com són els del Magrib i obliga a muntar un sofisticat aparell de cooperació regional, subregional i bilateral, per la qual cosa va anar ja inclòs, a petició d'Espanya, en el Programa d'Acció de la Cimera de Barcelona, com a nou capítol del Partenariat Euromediterrani.

6. El relatiu fracàs de la dinàmica política europea al costat de la nova estratègia intervencionista nord-americana, després d'anys de *laissez faire* en la zona. Avui els Estats Units han passat d'una estratègia que consistia a gestionar l'immobilisme a una altra que pretén provocar i gestionar el canvi. Enfront d'això, les dificultats internes a

La recent explosió dels moviments migratoris descontrolats en la regió constitueix una amenaça nova i singular.

Europa fan que es diluïska la nostra capacitat d'acció i de presència. En efecte, la relativa abstracció de la UE, després del fracàs del Tractat Constitucional i la difícil gestió de les ampliacions recents i les que s'acosten, especialment la turca, no facilita l'acció de la UE en la regió i això repercuteix negativament en l'ambient i en l'eficàcia de la nostra Associació Euromediterrània. Potser les recents decisions, immediatament posades en pràctica, per a una presència militar al sud del Líban són un primer senyal d'una inversió d'aquesta tendència.

7. Malgrat la tendència anterior, es nota una clara presa de consciència de tots els nostres associats del sud, sobre la necessitat de prosseguir per la via dels contactes multilaterals a escala regional o subregional per a plantar cara conjuntament tant als perills que pot suposar la globalització com a la no desitjada rebilateralització de les relacions.

8. Els mateixos efectes de la globalització es fan sentir avui amb més força i obliguen a prosseguir els processos de reformes i de modernització (reconversió) econòmica, fins i tot de sectors relativament nous.

9. L'ampliació de la UE, que descompon els equilibris tradicionals i que provoca una competència més gran en l'atracció d'inversions provinents de l'exterior i en l'atenció política que les instàncies europees presenten a la Mediterrània.

10. La falta de dinàmica econòmica a Europa que no afavoreix una actitud més oberta cap a la concessió de fons als països de la Mediterrània i molt menys cap a la creació d'una espècie de «Pla Marshall» a l'europea que provocaria un veritable revulsiu en la regió.

Afrontar aquests problemes no és una tasca fàcil i per això podria ser convenient aconseguir:

1. La definició d'un mecanisme col·lectiu de governança econòmica, una espècie d'ECOFIN euromediterrani

que permetria un millor seguiment i coordinació macroeconòmica. Tot això amb o sense un banc o institució tecnicofinancera en la qual poguessen participar o no els països del sud per a dinamitzar les inversions privades i la creació d'ocupació. Aquesta proposta que políticament té molts avantatges es propugnada per nosaltres al costat de França i ara també d'Itàlia, encara que no serà fàcil dur-la ràpidament a la pràctica.

2. Culminar la zona de lliure comerç mitjançant la liberalització progressiva agrícola i del sector serveis i la integració sud-sud. Aquesta última és fonamental, ja que sense ella no es fa sinó accentuar el sentit vertical de les relacions fruit d'èpoques passades i que —amb la PEV— podria dur irremediablement a destruir

l'entramat horitzontal euromediterrani tan dificultosament aconseguit.

3. Afavorir els contactes interregionals i fins i tot entre ciutats (que han de recuperar la seua consideració de centres d'excel·lència). Açò podrà ser afavorit per tot l'apartat de Cooperació Transfronterera del nou Instrument de Veïnatge i Partenariat, que veurà la llum l'any que ve.

4. Traslladar a l'àmbit euromediterrani l'àmbit JAI per a una cogestió de tota la complexa qüestió migratòria, inclosa la inserció social i la seguretat en els moviments de persones, etc.

5. Sostenir i desenvolupar, enfront dels esforços globals encaminats al diàleg de les cultures, una veritable cultura de diàleg a la Mediterrània, però enfocada cap a qüestions concretes des de les macroeconòmiques

ja esmentades fins a les religioses, però amb esperit pràctic i constructiu i no teològic. Cal no oblidar que un aspecte fonamental del Partenariat Euromediterrani és el de la participació de la societat civil i de les anomenades instàncies subestatsals (regions, ciutats, zones metropolitanes, etc.) que haurien de jugar un paper més gran, aproximant tot el Procés a les realitats quotidianes i

cooperació per a la seguretat i l'estabilitat de la regió. Caldrà actuar amb voluntat ferma perquè el trinomi llibertat-estabilitat-seguretat passe a formar part del nostre patrimoni euromediterrani i perquè la Mediterrània deixi de ser un simple lloc de pas, un carrer pel qual transiten propis i estranys, sinó la plaça, l'àgora on ens retrobem tots els riberencs.

Caldrà actuar amb voluntat ferma perquè el trinomi llibertat-estabilitat-seguretat passe a formar part del nostre patrimoni euromediterrani.

traient-lo d'una excessiva endogàmia política i diplomàtica. Per a això s'han creat últimament noves instàncies: la Plataforma Civil, la Fundació Anna Lindh i l'Assemblea Parlamentària Euromediterrània. Ara ha arribat ja el moment de fer-les més operatives, juntament amb la recentment creada Xarxa d'Universitats de la Mediterrània i la ja vella Escola Euroàrab de Granada que hauria de tornar a alçar el vol.

Per a concloure i recapitular, direm que els països riberencs de la Mediterrània som veïns des de sempre i per això hem de tornar a centrar l'atenció d'Europa cap al Mare Nostrum, aprofitant la declaració de l'any 2005 com a Any de la Mediterrània i aquest exemple únic de cooperació regional que és el Procés de Barcelona. Per a Espanya és necessari avui un fort compromís polític de tots, no solament a favor d'una pau justa i duradora a Orient Pròxim sinó també a favor d'una obertura clara i neta dels espais de llibertat i d'una voluntat creixent de

